

Betren

Eth pòble de Betren a 1.006 mètres d' altitud, se tròbe entre Vielha e Escunhau. S' estén a tot eth long deth camin reiau qu'ei parallèl ara carretèra comarcau e ath riu Garona. S'a trobat documentacion des der an 1.198 a on ja auie eth nòm, e apareisheren tanben d' auti documents que parlen de Betren, que daten des ans 1.267 e 1.278. Eth 13 de Noveme de 1.313, tres conselhèrs e quaranta òmes dera "Ville de Betrendo" jurèren fidelitat a Guillem de Castellnou, procurador deth rei Jaime II.

Administratiuament Betren pertanh ath municipi de Vielha-Mijaran.

Ath pè deth pòble, tocant era Garona se tròbe era mòla que ja non ei en foncionament, e ath sòn costat un pònt de construccion medievau que da pas ath solan de Betren a on se remarquen un pilèr de tèrres barètes e plies d'espies qu'en d' auti tempsi dauen bones cuelhetes de gran e truhes. Es pògues tèrres que se trabalhen son sanfuenades entà mantier es pògues vaques e oelhes que queden en aguest pòble.

Era economia actuau de Betren ei eth torisme coma se pòt veir enes granes bastisses que i a ath sòn costat. Bastisses qu'an gesut ath torn dera Estacion d'Esquí Tuca-Malh Blanc a on trabalhe grana part dera poblacion de Betren.

Semle èster que Betren ère plan important ena Edat Mieja, ja qu'auie dues glèises e granes cases pairaus damb hièstres deth renaishement.

Eth carrèr Major trauèsse tot eth pòble, es auti carrèrs que deriven de eth son molt curts. Er actuau carrèr Major ei part deth camin reiau que passaue per Betren, e en cada cap deth carrèr i auie un portau.

Aguest pòble ère ben protegit, per un costat eth riu a on i a ua paret naturau e per aute costat, ena Edat Mieja, i auie un pòble que se'n didie Castèth, qu'ère un centre amuralhat entà defensar Betren e inclós Vielha.

Betren practicament ei amassa damb Vielha pes bastisses que s'an hèt entre es dus pòbles. Laguens deth sòn tèrme i a er Institut Garona en un edifici modèrn creat damb es esfòrci dera gent dera Val d'Aran e damb ua fòrta colaboracion de P.F.M. e d' autes entitats araneses.

ARAN

Numerò

46

DIUENDRES

29-Juriòl-1.988

Entrevista

Damb eth Sr. Vicent de çò dera Tor de Betren.

- Sr. Vicent, qu'a passat damb es tèrres deth solan de Betren que son plies d'espies?

- Çò qu'a passat ei qu'era gent se guanhe milhor era vida trabalhant enes bastisses de cases e trabalhant tath torisme que non pas enes tèrres e damb eth bestiar. Betren auie ua bona mòla damb quate pèires que marchauen totes ath còp damb er aigua dera Garona, e se molie a part deth gran dera gent deth pòble, gran de gent de d'auti pòbles coma Vielha e Vilac..., encara que molti d'aguesti pòbles tanben auien mòles.

- M'an dit qu'en cada cap deth carrèr Major i auie un portau, l'a vist vosté?

- Non, jo non les è cap vist, ne tanpòc n'è entenut a parlar d'aguestes pòrtes. A part non pogui creir que i auesse un portau perque aguest carrèr formaue part deth camin qu'anaue de Tredòs enquia França. Çò que m'an condat es vielhs ei que quan heren era carretèra, hè 70 ans apruprètz, auie de passar peth miei deth pòble, mès la passèren per darrèr degut as influéncies des cases fòrtes de Betren.

- I a agut fòrça migracion de gent de Betren a d'auti lòcs?

- Betren ei un des pòbles dera Val d'Aran a on s'an conservat mès plies es cases. Era soleta migracion ère qu'era gent anaue a trabalhar en França pendent es iuèrns. Enes cases que i auie molta gent, demoraue er ereu en casa e es auti se l'auien de campar en aqueri tempsi en França. Dempús de hèr eth Túnel era gent prenec era virada d'Espanha.

Classe d'aranès ES VOCAUS

Era "a,à": se prononcie coma en castelhan (a). "a" finau atona ath deuant de pausa a un son variable que pòt èster a pròp de "o": parlar, veirà, garia, estima, cantar.

Quan cau accentuar era "a", pòrte tostep er accent grèu: "à".

"è": tostep tamb er accent grèu, se prononcie dubèrta coma en catalan o francès: vedèra, pè, castèth, fronterèr.

"e,é": se prononcièn barrades: cede, francès, aranès.

"i,í": se prononcièn coma en castelhan o en catalan: lirèt, petit, vedí, vin. Quan pòrten accent tostep ei agut o espanhòl (´).

"ò": Quan pòrte accent grèu se prononcie generaument dubèrta coma en catalan; en bèra posicion ei mès barrada: òme, auriò, lòc. pòrta, còrna, pòble, gòl.

"o,ó": se prononcièn coma "u" deth castelhan e deth catalan e coma "ou" deth francès: poma, solet, amistós, color, amor.

Cau pensar qu'aguesta grafia correspón ara lectura espontànea qu'es aranesi hèn de nòms coma Benós, Begós, Montcorbison, Montorromies, Barcelona, Arró, Tarragona.

"u,ú": se prononcièn coma "u" en francès: pujar, blu, dempús, Salardú, lua, prua.

Tostemp que prononciésqem era "e" dubèrta, i calerà mèter un accent gràfic grèu (˘); atau madeish, tostep que prononciésqem era "o" dubèrta tanben meteram er accent grèu (˘).

Exemples: pè, vedèth, castèth...

òme, auriò, fòrça...

ESPÒRT

Eth dimars 26 de Juriòl passat se celebrèc ua manifestacion esportiuua plan importanta. Er equip "Union Deportiva de Bossòst" perdec damb un Mollerusa plen de fòrça e bona qualitat de fòt-bol damb resultat de 10 gòls a 1. Assistiren mès de 200 personas tà veir e admirar era bona qualitat de jòc des visitants.

En minut 15 se hec mau eth jogador Antonio, nº 9, deth Mollerusa qu'auèc de deishar eth camp. En aguest partit se reafir-mèc era titularidat indiscutible deth nau fichatge deth Mollerusa er iogoslau "Krick", que siguec eth melhor jogador deth camp.

Eth dissabte 30 de Juriòl, tàs 8,30 dera vrespada aurà lòc en Bossòst un aute partit damb eth Mollerusa e ua seleccion de jogadors de tota era Val d'Aran.

Eth dijaus 28 de Juriòl se celebrèc en Camp de Vielha un partit amistós entre eth Vielha e eth Figuères.

Eth partit siguec un festival deth Figuères que dominèc era situacion des dera defensa enquia era delantèra sense cap de problèma important, siguec un domini totau coma ac demòstre er abultat resultat de 9 gòls a 0. Cau remarcar era bona actuacion deth portèr deth Vielha que totun es gòls que li marquèren auèc d'intervier tanti còps, qu'auèc fòrça oportunitats entà hèr bones arturades de pilòta.

Eth Vielha a bon tòc de pilòta, çò que li manque ei un shinhau de coordinacion e moral ara ora de jogar damb un equip dera categoria deth Figuères.

CORNÈR LITERARI

ETH GIGANT E ES TRES MAINATGES (continuacion)

- Non ei cap era man dera nòsta mare! Non dauriram jamès era pòrta! Vè-te'n e non tornes!

Barrèc era pòrta en nas deth gigant que se'n tornèc tara montanha tà alisà-se e limpià-se era man damb ues èrbes molt bones qu'auèc i auie.

Tornèc a tustar ena pòrta des tres mainatges.

- Ja è tornat hilhs! dauritz-me era pòrta!

E les ensehèc era sua man lisa e blanca.

- Ei era man lisa e blanca dera nòsta mare!

Es mainatges dauriguèren era pòrta. Era fausa mare entrèc laguens der ostau, prenguec ath mès petit dejós deth braç e se barrèc en quarto entà minjà-se-lo.

Es dus mainatges grans li demanèren:

- Mama que minges?

- Mingi rabets. Mingatz vosati tanben!

E les lancèc dus dits umans. Es mainatges quedèren estonats de suspresa e tremolèren de pòur.

- Non ei pas era nòsta mare! Ei eth vielh gigant dera montanha! S'a minjat ath nòste germà petit.

Eth mainatge gran prenc ath sòn germà pera man e s'escapèren corrent enquia un arbe que i auie ath can deth riu. .

- Pugem en aguest arbe!

INFORMACIONS

TALHÈR DE CARTON

Eth mes d'agost se harà un talhèr de formacion professionau a on s'ensenharàn es tecniques enta obtier era pasta carton, e era sua transformacion en escultures e formes concrètes coma masques e objèctes de decoracion. Aguesta activitat a part d'ensenhar a moldejar aguesta matèria pòt proporcionar as que i participen er aprenentatge de tecniques de modelatge o esculturisme.

Er orari variarà segontes era gent que i age entà formar grops. Era edat minima d'inscripcion ei de 15 ans.

Eth lòc entà inscriuè-se, ei er Ajuntament de Vielha-Mijaran, pes maitins.

Toti es que vos i volgatz apuntar ac deutz de hèr lèu entà poder organizar es grops. Se voletz mès informacion trucatz ath telefòne 640 018.

ACTUACION DETH GROU "ESTRELLA DEL MAR" EN ESCUNHAU

Eth dissabte 30 de Juriòl aurà lòc ena plaça deth pòble d'Escunhau entàs 20,00 ores era actuacion deth grup "Estrella del Mar". Se cantaràn cançons populars catalano-occitanes "Habaneres", e tanben se cantarà eth cant gregorian.

TOTI

CONSELH COMARCAU DERA VAL D'ARAN

DIRECCION GENERAU DE PATRIMONI ESCRIT E DOCUMENTAU DERA GENERALITAT DE CATALUNYA

EDITE:

Centre de Normalisacion Lingüistica dera Val d'Aran.

C/ Sarriulèra, 8, 2on. pis

Tel.: 64 00 92

25530 V I E L H A

DIRECTOR:

Jusèp Loïs Sans Socasau

REDACTOR:

Joan Leja Cadena

COLLABÒREN:

Jovita Ané Sanz

Manuela Ané Brito

IMPRIMÍS:

CNL dera Val d'Aran

DEPÒSIT LEGAL:

L-1328-1987

Es articles e comentaris publicadi en noticiari TOTI sonqu'expressen era opinion des sòns autors.

Eth remoquet dera setmana

